
PROF.DR. MUSTAFA KARA' İLE SÖYLEŞİ

Günümüz Amerika'sında İncil'den sonra en çok satan dinî eserin Mesnevî olduğu belirtilmektedir. Sizce bunun nedenleri nelerdir?

Bu gerçeği bir reklam şirketi temin etmediğine ve zorla insanlara Mesnevi satmak mümkün olmadığına göre sebep ortaya çıkmaktadır: Mesnevi günümüz insanında meydana gelen boşluğu doldurmaktadır. Parmak bastığı meseleler, vardığı ufuklarla "on ikiden" vurmaktadır. Bunun da "anayasal" maddesi şudur: Su, susuzları; susuzlar suyu ararlar.

Sizce Mevlânâ'nın günümüz insanına vermek istediği temel mesajlar nelerdir?

Mevlânâ'nın söylemek istediğini tek cümlede özetlemek zordur. Ama ben-deniz, bu sorunuza okurken aklıma gelen cümleyi yazayım: Mevlânâ diyor ki, adam olmak isteyenler, gönüllerindeki kir-pasları silsinler. İnsan olmak isteyenler, secde yapabilmenin servetini elde etsinler. Mü'min olmak isteyenler, Kur'an'ın kölesi, Muhammed'in (s) bendesi olsunlar!...

Müslüman bir sûfi olan Mevlânâ'nın yetiştiği ortam sizce onun fikrî teşekkülüne nasıl katkıda bulunmuştur?

Mevlânâ'dan önceki asırlarda yaşayan sufiler, bu düşünme ve yaşama yolunu eser ve fikirleriyle olgunlaştırmamış olsalardı, Mevlânâ'nın işi daha zor olabilirdi. Dolayısıyla kendinden önceki altı asrın birikimi, bir başka ifade ile Kaşgar-Kâzerun-Konya çizgisinde olgunlaştırılan irfan ve marifet çok önemlidir. Un, tuz, şeker, su hazırды. Ona, helva yapmak kalmıştı. O da onu en leziz bir şekilde yaptı. Yedi asırdır insanlar tadına doyamıyor.

Mevlânâ'yı diğer müslüman âlimlerden ayıran ve mesajının bu kadar geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan faktörler hakkındaki değerlendirmeniz nedir?

Kime hitap ederseniz size o kulak kabartır. Kime seslenirseniz size o yüzü-

* Prof. Dr. Mustafa Kara, Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı

nü döner. Kur'an-ı Kerim'de "Ey ehl-i kitap", "Ey mü'minler" gibi hitap tarzları olduğu gibi; "Ey insanlar" diye başlayan ayetler de vardır. Mevlânâ bu "kanal"dan, bu frekanstan konuşmaktadır. Muhatabının temel özelliği insanlıktır. Mensup olduğu din ve mezhep, yaşadığı toprak ve coğrafya, konuştuğu dil ve lehçe hiç önemli değildir. "Ademoğlu" olması yeterlidir.

Mevlânâ'nın islâmî kimliğinin kimi çevrelerde belirginliğini kaybetmesi sizce neden kaynaklanmaktadır?

İslâmî kimliğini kaybeden insanlar, Mevlânâ'yı da bu kimlikten uzaklaştırma telaşına düşmektedirler. Güneş balçıkla sıvanamaz. Materyalizmin, kapitalizmin, sekülerizmin bulanık hale getirdiği zihinler onu kendilerine benzetmek istemektedirler. Bunlara "Sahte Mevlânâ Muhibleri Derneği Üyeleri" denebilir. Bunlar için Mesnevî'nin ilk beyitlerinden birini okuyabiliriz: "herkes beni kendini dost edindi. Fakat içimdeki sırları kimse araştırmadı." Bir şey daha söylüyor: "Sırrım feryadımdan ayrı değildir."

Özellikle Batı dünyasında ve ülkemizdeki bazı çalışmalarda İslâmî kimliğinden soyutlanan Mevlânâ imgeleri hakkında yorumunuz nedir?

İslâmî kimliğinden soyutlanan Mevlânâ'nın imgesi-simgesi kalmaz. Artık o Mevlânâ değildir. Beynimizin doğurduğu başka bir şeydir. Bu biraz da büyüklerin kaderidir. Onlara herkes bir tarafa çeker. Kendine benzetir.

Mevlânâ ve düşüncesinin günümüz insanına yeterince aktarılabilirdiği kanaatinde misiniz? Bunun yapılabilirliği konusundaki önerileriniz nelerdir?

Mevlânâ'nın eserleri günümüzde yaşayan belli başlı bütün dillere çevrilmiştir. Çevirilerin bir kısmı eksik veya kusurlu olabilir. Ama "Arif olanlar." Arif olanlara, gerçeği arayanlara bir işaret kafidir. Ballar balını bulur. İnsanların mizaçları farklı farklı olduğu için, Mevlânâ'nın düşüncelerini de farklı formatlarda sunmak gerekir. günümüz imkanlarını iyi değerlendirmek gerekir.

Mevlânâ'nın ve temsil ettiği sûfî geleneğin Anadolu coğrafyasındaki dinî anlayışa etkileri var mıdır? Varsa bu etki hangi yönde olmuştur?

Anadolu'yu aydınlatanların öncü şahsiyetlerinden birinin Mevlânâ olduğunda şüphe yoktur. Kimi onun sanat yönüne hayran olmuştur. Kimi onun tasavvufî neşvesine aşık olmuştur. Kimi onun olaylara hikmet gözlüğüyle bakan tarafının meftunu olmuştur. Hepsinin yolu dergaha çıkmıştır. Hepsinin yolu "âşıklar Kâbe'si"ne ulaşmıştır. Âşıklar Kâbe'sinde dinî coşku yaşanmıştır. Bu coşkuyu yaşayanlar ise ilahî aşkın gözyaşlarıyla bütün kir ve günahları yı-

kamuşlardır. “Selim kalbe” sahip olmanın devletini yaşamışlardır.

Günümüzde tartışılan “ılımlı İslâm” yorumu size göre pratik gerçekliği olan bir değerlendirme midir? Bu yorumun temellendirilmesinde ismi geçen Mevlânâ ve sûfî gelenek size göre ne kadar bu yoruma izin vermektedir?

“İlmlî İslâm” dünyadaki bütün yüce değerleri kapitale göre yönlendirmek isteyen perişan bir zihniyetin ürettiği bir terimdir. Son dinin bazı tespitlerini cımbızla çekip alarak, onu istediği yerde istediği gibi kullanan yaralı bir bilincin savunduğu bir ıstılahtır. Bunun dinle ve Mevlânâ ile bir ilgisi yoktur. “Dünyaya hakim olma şehveti”nin üretilip piyasaya sunduğu bu terimin de fazla bir ömrü olacağını zannetmiyorum. Silah üretmekten ve istediği mevsim savaş açmaktan başka hüneri olmayan bu “tek dişi kalmış canavar” sonunu hazırlamaktadır.

Mevlânâ’nın düşünceleri size göre Mevlevî gelenekte yeterince aktarılabilmiş midir?

Bütün sistemler bir gelişme çizgisi takip ederler. Hepsinin temel bir problemi vardır: Bu sistem kurucusunun fikirleriyle ne kadar barışıktır? Sistemler, asırlar içinde değişikliğe uğrarlar. Farklı yorumlarla farklı kulvarlara girerler, girebilirler. Mevlânâ’nın tarikat kurma, insanları organize edip bir araya getirmek gibi bir “mesele”sinin olduğunu düşünmüyorum. Ama onu izleyenler böyle bir oluşumun içinde olmuş ve Mevlevîlik tarikatını kurmuşlardır. Bunun da mutlak anlamda yanlış olduğunu düşünmüyorum. Ama bu “yol”un yolcuları temel esprinin uzağına düşerek, beyaz tennurenin peşine düşerek, günlük modaların tuzağına düşerek Mevlevî olduğunu zannediyorlarsa, bunun Mevlânâ ile bir ilgisi olmadığını bilmelidirler.

Mevlevîliğin ve Mevlevî sanatkârların Türk-İslâm sanatına etkileri hakkında neler söylersiniz?

Bu konuda sayfalarca değil ciltlerce kitap yazılabilir. Çünkü güzel sanatlarla tasavvufî hayat iç içedir. Et ve tırnak gibidir. Mevlevî musikîşinasları bizim medeniyet binasından çekip alırsanız o bina çöker. Çünkü medeniyet binasını ayakta tutan dört “rükün”den biri güzel sanatlardır. Şiir ve musikî de bu sanatların en önde olan iki tanesidir. Dinlediğimiz muhteşem ilahiler bu iki sanatın izdivacından doğmaktadır.

İslam Dünyasında Mevlânâ ve sûfî geleneğın sevgi ve hoşgörüye dayalı İslâm anlayışı yerine “el-Kaide İslâm’ı”nın geniş yankı bulmasının nedenleri nelerdir?

“el-Kaide İslâm’ı” ifadesini kullanmak ne derece doğru. Reklam olmuyor mu? Neyse... İnsanın melek olması da canavar olması da mümkündür. İnsanların kalbine ve beynine girerek ona “düşmanlıkları küçülten” bir zihniyet aşılayabileceğiniz gibi, “düşmanlıkları dev aynasında gösteren” bir anlayış da verebilirsiniz. Hele çevrenizde olup biten zulüm halkaları bunu destekliyorsa, bu tip insanların neşv ü nema bulması daha da kolaylaşabilir. Bu anarşist ve perişan insanların sayıları her zaman ve her yerde vardır. Bunun için geçici tedbirler yerine bataklıkların kurtulması gerekir. bu konuyu sosyolojik ve psikolojik yönden de ele alıp tahlil etmek gerekir. eğitim sistemimizi gözden geçirmek için de bu şarttır.

2007 yılının UNESCO tarafından bir kez daha Dünya Mevlânâ Yılı ilân edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz. Bu bağlamda bu yılki Mevlânâ etkinliklerini yeterli buluyor musunuz?

Müşpet bir karar olarak değerlendiriyorum. Mevlânâ’nın gönlünün büyüklüğüne uygun programlar yaptık mı? Yoksa dış seyahatlerde alacağımız Dolanın peşinden mi sürüklendik? Bilmem. Bunun cevabını “yarın” öğreneceğiz. Ne mutlu bu kutlu hareketi “konjokturel şartlar” a kurban etmeyenlere... Ne yazık bu mübarek şahsiyetin “derd”ini anlamadan paranın, şöhretin ve gösterişin peşinde dönüp duranlara...

Dünya Mevlânâ Yılı’nda ülkemizde ve Dünya’nın çeşitli merkezlerinde gerçekleştirilen çeşitli etkinliklere rağmen, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bu konuda çekimsizliğini neye bağlıyorsunuz?

Bildiğiniz gibi Cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra çıkan kanunla tekkeler ve tarikatlar Diyanet İşleri Başkanlığına bağlandı. Bir sene sonra da tekkeler ve tarikatlar yasaklandı. O gün bugün Diyanet bu konuya el at(a)madı. Toplumun din konusunda aydınlatmak görevi olduğu halde, tasavvuf ve tarikatlarla ilgili eser(ler) neşretmedi, neşredemedi. Bütün tarikatları değilse bile Ahmet Yesevî ve Yunus Emre’yi anlatan klasik eser “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar”ı da başka bir yayınevine devretti.

Haksızlık etmeyelim. Son birkaç yıldır Diyanet Aylık Dergi “gönül” meselesini kapak konusu yaptığı gibi, Mevlânâ’yı kapaktan verdi. Doğru bir tespitin ilk numuneleri olarak değerlendirelim şimdilik.

İhtida olaylarında daha etkin olması gereken Kelâm geleneği yerine, Mevlânâ ve İbn Arabî gibi sûfîlerin daha etkili olmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Dinin merkez kelimesi imandır. İmanın merkezi gönüldür. Dolayısıyla ihtida olayları ile gönül arasında bir bağın olması normaldir. Gönülde öyle bir “inkılap” meydana gelmeli ki bütün tortu ve kalıpları yakıp yıksın. Bu biraz da mizaç ve yaratılışla ilgilidir. Gönül davetiyesi ile evine dönen adama kelâmın gösterdiği yollar da lazım olabilir. İslam felsefesinin açıklamaları da açılım getirebilir. Fikhî konular bu daireyi tamamlayabilir. Sadece tasavvufî yorum yetmez, sadece kelâmî izah tatmin etmez, sadece fikhî fetvalar yeterli olmaz, olmayabilir. Herkese hakkını vermek gerekir. Ve insanın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak gerekir.